

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 26.

V frédo 26. Roshnizvéta.

1844.

Te novize pridejo vsako frédo na dyéh zhetertnih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hišhi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pošhti, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošhti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol léta 1 fl. 15 kr. Po vñh z. k. pošhtah se snajo dobiti.

Répo pred goséznami obvarvati.

Nizh noviga Vam ne bom povedal, tóde gotovo je, kar Vam svetjem.

Prav hudo je, kader se gosénze répe lotijo, in de tí merzhesi veliko shkodo in po tém tudi rasno nadlogo pri marfiktéri kmetii napravijo, tega pazh vsak kmetovavez is lašne skušnje vé, torej ne bom govoril od tega nizh. Kmetovavzi so navajeni, répo o mlaju sejati, tudi jes fim ravno takó dolgo zhasa delal. Tóde vezhlétna skušnja me je preprizhala, de je nar bolj répo pred goséznami obvarvati, o polni luni jo sejati, to je, pred ko se da, she v sazhetku Maliserpana, o mlaju jo pa okopati.

Na répo, kéta je o polni luni sejana, nikoli toliko gosézn ne pride, in zhe ravno tudi pridejo, jo tudi popred popusté, sató, ki je nje perje bolj terdo in grenjko, kakor uno mladiga meza. To ravnanje she samo na sebi odganja shkodljive gosénze, tóde jih vender ne more zhisto satreti in potrebiti. Ravno sató fim tudi mnogoterne skušnje delal, kakó bi se gosézn snebil, med drusimi te le: Potrefil fim vso répno njivo s pepélam, zestnim praham, gipsam, nekoliko tudi s sajami, s shivim apnam in zeglovo moko; shkropil fim jo s lugam, s gnojnizo, s pelinovo vodó, s vodó, ki fim jo od ribanih kumar ozedil, — pa vse saštonj, ni jih bilo tih snedenz pregnati nikakor do zhistiga. —

Po tém fim najel sraven svojih domazhjih delovzov, tudi petero ali sheštero otrok is vafi, po 12 do 14 lét starih; plazhal fim vsfaktérimu od njih po dva grosa na dan s shivesham vred, in zelih 6 dni so hodili po njivi od kraja do konza in obirali gosénze po répi. Podstavlali so pod majhino répo toriliza, skledize ali pa kakshine dilize, pod vezhi pa nishke, ter so po perju po lahkama terkali in gosénze v imenovane pošóde osipali in po redi morili. In na to visho so bile vse gosénze po répi obrane in pokonzhane; kar jih je pa is drusih njiv na mojo prishlo, so jih hodili domazhi pošli dan sa dan obirati, takó dolgo, de je ni bilo nobene gosénze vezh pregledati in moja répa je bila pred njimi obvarvana in zhe dalje bolj sdrava, je lepó rastla, se je debelila in je prav verlo obrodila. Moji sofedje pa, kéti so se taziga dela vanali, niso répe pridelali nizh.

Potroshki, ki fim jih pri tému delu imel, so od dobizhkov, ki mi jih je per obilni répi prirastlo, veliko manjšhi. Répe fim toliko pridelal, de je skorej nisim imel spraviti kam; napravil fim jo sa dom vse kadi polne, tudi marfiktérimu prijatlu fim jo dal, de je jo bil sadovoljen in she sa shivinsko klajo mi jo je ostalo dovelj.

Ravno sató osnanim svojo skušnjo v Novize, kér fim preprizhan, de je resnizhna. Kdor jo hozhe pošnemati, takó naj dela, kakor fim mu povédal; to je, naj séje répo o polni luni,

pred ko je mogozhe, o mlaju najjo pa okoplje, zhe se jo pa gofénze lotijo, najjo tako pústi oberati *), kakor fim jes delal; bo vidil, de se ne bo kafal, ampak vfako léto bo obilno repe perdelal.

K-i.

KMETIJSKA SHOLA.

(Na dalje.)

Od shetve in shitniga spravljanja.

Shetva je vesélo delo sa kméta, pa tudi lepo plazhilo sa njegov trud in pot. Per shetvi je nar vezh na tem leshézhe, de se shito prav dobro srélo, in de se nar hitrejšhi, ko je mogozhe, spravi; de se prav suho poshanje, in de se mu nez sernja ne obsuje.

Kadaj se mora shetva perzhéli?

S shetevjo ne bodi prenagel, pa tudi ne prekasen. Kader sernje ni vezh premehko, pa tudi de ni preterdo, je prava ura poshéli ga. Štari pregovor je: bolje je dva dni poprej sheti, kakor dva dni posnej. Manj shkoda bo imel, kateri sгодaj shanje, kakor kateri posnej. Ne obotavljaj se, zhe nifi ravno štanovitniga vremena segurn; ravno per dolgo lepimu vremenu se shito nar raji ofiplje. Kjer imajo veliko sheti, in de shanjiz smanjkuje, morajo na vse dobro pasiti, de bi se jim shkoda ne perpetila. Nekteri shanjejo ob jutrih in vezherih, ali per meszu, ko shito odmékne; to je prav, sato de se jim manj sernja posgubi, in klasje se ne lomi. Šozhivje in take raftlinje, ktere vse kmali ne dosoré, je bolji sгодaj spraviti, kakor posneje. Strozhnat sad se rad rasprésa, in sernje poléti, zhe ravno ni dosorelo.

*) Gosp. Vifhnjagorz so nam osnanili, de se na Franzoskim neki flaven vertnar hvali, de je snafhel gotov pomozhik repo obvarvat, de je ne bodo ne gofénze in tudi ne bolhe pojedle, le ta je:

„Tehtaj ali vagaj répno seme, kolikor ga misliš vsejati. Zhe ga bofh toliko vsejal, de bo en funt tehtalo, kupi dva lota „dobro stozheniga shvépla, kakorfhniga v vfaki shtazuni „dobífh, ktéro tudi drago ni. Deni ga v nov pozinjen lonez „in répno seme s njim smefhaj, po tém lonez terdno pokri, „takó, de srak sraven ne pride. Vfaki dan lonez enkrat „odveshi in répno seme dobro premešhaj in ga sopet urno „saveshi. Takó delaj tri dni, zheterti dan pa idi sejat, ter „léj po svoji navadi. Šeme se bo shvepleniga duha takó navelo, de bo tudi repno perje takó grenjko, de ga ne bodo „ne gofénze ne bolhe hotle pokufiti.“

Naj kmetovavzi she ta pripomozhik poskufijo, in po tém ozhitno v tih „Novizah“ osnanijo, ako bo tó réf kaj pomagalo ali ne. — Vifhnjagorz.

Mi smo preprizhani, de tudi shvéplo nizh pomagalo ne bo. Le vreme in nevtrudljiva pridnost samore gofénze satirati. Vse druge opravila, naj bojo pokropila ali potrefila nizh ne pomagajo; to bi vunder she vfaki kmetovavez mogel vediti! Sakaj pa vunder she smirej drusih pomozhkov ishejo? Sató, ki so pretoshljivi, gofénze obirati, ali pa prefkopi, neke groshe delovzam podariti, de bi jim gofénze obrali in potrebili.

De bi pazh nafhi kmetovavzi to refnizo od vsfh drusih nar bolj zhihlali, in de bi to fredstvo, po ktérim se répa gotovo pred gofénzami obvarje, v nemar ne pufhali!

Vrednistvo.

Po lepim vremenu pride gotovo desh; dokler je lepo vréme, spravi tedaj shito, zhe bi morebiti she ne bilo prav prav dognano, bolji je, de zhe ravno malo mehkgiga v lepim vremenu spravišh, kakor de bi ga v deshevnim valjal. Ne shanji, zhe deshevati sazhne; bolji je, de je shito na stébli, kakor de bi se ti v snopju poshkodovalo.

Šlama shivini bolj tekne, zhe se ni presorila in pre hudo vterdila.

Ajdo, profó, lezho, i. t. d. shanji takrat, kader je vezhidel sernja sreliiga.

Kako se mora sheti, ali shito kofiti?

Po nafhih krajih vezhidel shito le shanjejo, po drusih deshélah, slasti po némshkih, ga pa kofijo. Obóje se dela po shegi, ki je v deshéli navadna.

S serpam odresano shito se lepfhi v snope sravná, sato se tudi lepfhi in zhištejšhi omláti. Pod serpam toliko sernja ne odletí, kakor pod kofzóvim mahlejem. Shanjize se sa manj plazhilo dobé, kakor kofzi.

Pa tudi kofhnja shitna je kaj prida. En kofez nakofi na dan toliko, kar 5 ali 4 shanjize nashánjejo, takó je delo na pol zenejšhi, tudi flame se vezh dobi, kér kofa bolj per tleh odréshe, ko serp. — S obojim orodjem se po svojim dobro dela, zhe delovez nju le prav oberniti sna, namrezh:

Bolji je s serpam sheti: 1. Kader je shito drágo, — in takrat, kader je veliko shanjiz na ponudbo; — 2. Kader shito she presoréva, de se rado ofipa; — 3. V krajih, kjer s kofó v zakeriti ne šnaajo; — 4. Kader je shito polésheno, se nemore drugazhi sheti, kakor s serpam, in 5. Po kamnitih njivah.

Kofiti vershe: 1. Kader je shito dober kup (po zeni); — 2. Na velikih kmetijah, kjer imajo veliko spravljeti, pa malo shanjiz; — 3. Kjer je takih moshkih kaj, ktérim gré shito kofiti prav od rok.

(Dalje sledí.)

Šembilja.

(Na dalje.)

Kér je pa babše po storjeni dobri kupčii zginiilo in ga nihče po tém več videl ni, in kér so rimski poglavarji dobro vedili, kako lahko bodo nevedno in vražno ljudstvo za nos vodili, je bilo zasijano, de so le te trojne bukve, v ktérim so prihodne zgodbe Rimcov popisane, še gorke iz rok Šembilje prejeli. Izberejo si torej dva nova, v razlaganju in zvijačinah umetna popa, in zhranijo bukve v Kapitelju, ¹⁾ tempeljnu Jupiterja ²⁾, kakor nar dražji zaklad. Če je lákomen in gospodarstva želni Rimic hotel mirnim ptujcam vojsko napovedati, ali če je primoran bil, se sov-

¹⁾ Kapitelj je bil stariga Rima grad, kjer so Rimci Jupiterju veliki tempelj sozidali.

²⁾ Jupiter je bil pri ájdih poglavar vsih druzih malikov